

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ**

Кафедра педагогіки та гуманітарних дисциплін

СИЛАБУС

**навчального курсу «Методика реалізації пробаційних програм»
спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»
форма навчання: денна**

Кредити та кількість годин: 3 кредити ECTS; години: 16 лекційних, 14 семінарських, 16 практичних та 44 самостійна робота.

Анотація курсу

Сьогодні пробація є невід'ємним елементом системи кримінальної юстиції багатьох країн та результатом демократичного розвитку суспільства, який доведений майже двохсотрічною історією розвитку пробації.

Прийняття Закону України «Про пробацію» стало реальним кроком у сфері наближення юстиції України до міжнародних стандартів і впровадження у державі принципово нової системи заходів кримінально-правового характеру, притаманної демократичному суспільству.

Закон України «Про пробацію» розроблявся з урахуванням світових стандартів розвитку альтернатив позбавленню волі, а також європейських стандартів пробації, закріплених у Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи №СМ/(2010)1 про Правила Ради Європи з пробації.

Виходячи зі змісту завдань пробації, визначених Законом України «Про пробацію», порівняно з функціями, що виконуються сьогодні кримінально-виконавчою інспекцією, на орган пробації покладаються принципово нові завдання, пов'язані з:

- підготовкою досудових доповідей щодо обвинувачених;
- проведенням соціально-виховної роботи із засудженими;
- реалізацією пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням;

здійсненням заходів з підготовки осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення.

Навчальна дисципліна передбачає засвоєння методики та інструментів щодо роботи з клієнтами пробації, а саме: з неповнолітніми які перебувають у конфлікті з законом, клієнтами пробації які згідно їх соціально психологічних характеристик мають пройти пробаційні програми щодо подолання агресивної поведінки, формування про кримінального мислення з метою підтримки їхньої соціалізації та запобігання повторних злочинів.

Даний курс не є виключно теоретичним узагальненням. Цей курс містить практичний досвід роботи соціальних фахівців, спеціалістів у галузі-сервісних послуг уразливим категоріям наших громадян з різних регіонів України, які протягом останніх років доклали багато зусиль для створення ефективного механізму вирішення соціальних та інших проблем особи для поліпшення якості її життя та виключення можливих негативних проявів поведінки.

Курс розрахований для курсантів факультету пробації.

Даний курс дасть змогу майбутньому персоналу пробації ефективно виконувати свою роботу, консолідувати зусилля громадських організацій та державних установ у напрямку забезпечення суспільства шляхом попередження рецидивних злочинів через впровадження ефективної системи нагляду та реабілітації правопорушників, створення умов для їх виправлення.

Мета курсу

Програма навчальної дисципліни складена кафедрою «педагогіки та гуманітарних дисциплін» Академії Державної пенітенціарної служби відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти з галузєю знань 08 «Право», 26 «Цивільна безпека» для денної форми навчання.

Метою викладання навчальної дисципліни «Методика реалізації пробаційних програм» є формування професійних компетентностей курсантів в сфері застосування пробаційних програм для різних категорій суб'єктів пробації.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- теоретичне вивчення сутності та інструментів реалізації пробаційних програм;
- набуття вмінь організації комунікативного процесу з суб'єктами пробації;
- набуття практичних навичок впровадження пробаційних програм для різних категорій суб'єктів пробації.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми курсанти (студенти) повинні:

знати :

- методологічні засади проведення тренінгу;
- методику SMART;
- організацію комунікативного процесу з суб'єктами пробації;
- загальну характеристику та межі підліткового й юнацького віку, поняття «вікова криза» ;
- особливості організації роботи з різними категоріями суб'єктів пробації;
- конгнітивно-поведінкові підходи та специфіку їх використання в роботі з суб'єктами пробації, просоціальне моделювання;
- методи роботи з суб'єктами пробації, які мають проблеми з контролем гніву;
- методику роботи за програмами «Зміна прокримінального мислення», «Подолання агресивної поведінки»; «Попередження вживання психоактивних речовин», «Формування життєвих навичок».

вміти :

- застосовувати методику та інструменти проведення інтерв'ю і мотиваційного консультування у роботі з суб'єктами пробації;
- організовувати та проводити тренінгові заняття з суб'єктами пробації в межах реалізації пробаційних програм;
- застосовувати різні методи роботи під час тренінгу;
- налагоджувати конструктивне спілкування та організовувати взаємодію з суб'єктами пробації;

- використовувати в роботі з неповнолітніми гендерно-орієнтовний, когнітивно-поведінковий і заснований на сильних сторонах підходи;
- організовувати та здійснювати супровід справи;
- використовувати методику визначення ефективності проходження пробаційних програм.

Організація навчання

Тематичний план

№ тем	Найменування розділів та тем	Кількість годин по видам занять							
		Всього	ЛК	СЗ	ПЗ	СР	ІР	Кредити	Інші
1	2								
1.	Сутність та завдання пробаційних програм, перелік заходів щодо реалізації.	6	2			4			
2.	Загальна характеристика процесу реалізації пробаційних програм	6	2			4			
3.	Методологічні засади проведення тренінгу	8	2		2	4			
4.	Методика проведення індивідуальних та групових занять у межах реалізації пробаційних програм із суб'єктами пробації.	6			2	4			
5.	Методика встановлення контакту із суб'єктом пробації та підтримка довірливих стосунків	6			2	4			
6.	Особливості проведення роботи із неповнолітніми з урахуванням їх травматичного досвіду і вікових особливостей	8			4	4			
7.	Пробаційна програма для неповнолітніх та дорослих «Зміна прокримінального мислення».	10			6	4			
8.	Пробаційна програма для неповнолітніх та дорослих «Подолання агресивної поведінки».	10			6	4			
9.	Пробаційна програма для неповнолітніх та дорослих «Попередження вживання психоактивних речовин».	12			8	4			
10.	Пробаційна програма для неповнолітніх та дорослих «Формування життєвих навичок».	12			8	4			
11.	«Методика визначення ефективності проходження пробаційних програм»	6	2			4			
	Всього	90	8		38	44			

Програма навчальної дисципліни складається з 3 розділів:

Зміст дисципліни:

Тема 1. Сутність та завдання пробаційних програм, перелік заходів щодо реалізації.

Нормативно-правове забезпечення впровадження пробаційних програм з суб'єктами пробації. Про затвердження Переліку заходів щодо реалізації пробаційних програм: наказ Міністерства юстиції України від 28.03.2018 року № 926/5; Про затвердження пробаційних програм для неповнолітніх суб'єктів пробації: наказ Міністерства юстиції України від 11.06.2018 р. № 1797/5; Про затвердження пробаційних програм для повнолітніх суб'єктів пробації: наказ Міністерства юстиції України від 11.06.2018 р. № 1798/5; Про затвердження пробаційної програми «Формування життєвих навичок» для повнолітніх суб'єктів пробації: наказ Міністерства юстиції України від 23.10.2019 року №3234/5; Про затвердження пробаційної програми «Формування життєвих навичок» для неповнолітніх суб'єктів пробації: наказ Міністерства юстиції України від 23.10.2019 року №3235/5; Про затвердження Методичних рекомендацій щодо оцінки ефективності проходження пробаційних програм: наказ Міністерства юстиції України від 20.12.2019 р. № 4098/5.

Тема 2. Загальна характеристика процесу реалізації пробаційних програм.

Методологічні засади пробаційних програм. Форми роботи з суб'єктами пробації в рамках реалізації пробаційних програм. Цільові групи та фактори ризику. Завдання/функції програм. Структура пробаційних програм. «Когнітивно-поведінкове втручання як основний принцип побудови пробаційних програм». «Поняття та застосування циклу змін», «Комунікативні навички та мотиваційне інтерв'ювання».

Тема 3. Методологічні засади проведення тренінгу

Зміст, структура та особливості тренінгу. Відмінність тренінгу від інших форм роботи з групою. Загальна інформація щодо проведення тренінгу. Рекомендації щодо підготовки і проведення тренінгу. Шість компонентів проведення успішного тренінгу. Ресурси необхідні для проведення тренінгу. Отримання зворотного зв'язку від учасників. Робота в групах «Ідеальний тренер». Взаємодія зі «складними» учасниками. Методи активізації учасників групи.

Тема 4. Методика проведення індивідуальних та групових занять у межах реалізації пробаційних програм із суб'єктами пробації

Особливості індивідуальної роботи із суб'єктами пробації в межах реалізації пробаційних програм. Кроки планування індивідуальної роботи. Методика SMART. Особливості формування груп учасників програми.

Гендерно-орієнтовний підхід. Складові ефективної групової роботи. Робота в групах.

Тема 5. Методика встановлення контакту із суб'єктом пробації та підтримка довірливих стосунків

Основні види та функції бесіди. Структура бесіди. Вербальне та невербальне спілкування в процесі бесіди. Десять кроків, що дозволять провести бесіду успішно. Робота в групах. Рольова гра «Є контакт». «Робота з опором суб'єкта пробації».

Тема 6. Особливості проведення роботи із неповнолітніми з урахуванням їх травматичного досвіду і вікових особливостей

Вікова періодизація. Особливості підліткового віку. Психологічна травма та події, що можуть призвести до неї. Фактори, що впливають на розвиток травми. Функції прив'язаності та наслідки її порушення. Наслідки травматичного досвіду для дитини. Робота в групах «Поведінка підлітків, які мають досвід травматизації». Поведінка працівника при виявленні травматичного досвіду клієнта. Робота в групах «Ознаки реагування на тригер, робота з тригерами». Особливості проявів девіантної та демонстративної поведінки у підлітковому віці. Ефект «Зараження та наслідування» як причини вчинення правопорушень.

Тема 7. Пробаційна програма для неповнолітніх та дорослих «Зміна прокримінального мислення».

Взаємодія індивіда з реальністю. Способи взаємодії індивіда й реальності. Протидія реальності. Деструктивна поведінка.

Конструктивне та критичне мислення, формування навичок рефлексії, планування та постановки цілей. Розвиток соціально прийнятних норм поведінки та навичок співпраці у взаєминах з оточенням.

Сутність тренінгової програми «Зміна прокримінального мислення». Актуальність, обґрунтованість програми та її методологічні засади. Цільова група та фактори ризику. Мета та завдання програми, зміст програми, форми роботи, структура програми.

Тренінгові заняття. Об'єднання учасників в групи. Методика проведення занять. Особливості реалізації пробаційної програми «Зміна прокримінального мислення». Практична реалізація завдань тренінгової програми «Зміна прокримінального мислення».

Тема 8. Пробаційна програма для неповнолітніх та дорослих «Подолання агресивної поведінки».

Агресивність та агресія: визначення та види. Причини агресивної поведінки та агресивності. Засвоєння агресивної поведінки. Вплив когнітивних процесів на розвиток агресії. Стійкість агресивної поведінки.

Біологічні основи агресивної поведінки людини. Зовнішні детермінанти агресії. Особистість та агресія.

Превентивні заходи та корекція агресивної поведінки. Когнітивні методи контролю агресії (атрибуції, пом'якшувальні обставини, пробачення та виправдання). Індукція несумісних реакцій: емпатія, гумор як засоби запобігання агресії.

Сутність тренінгової програми «Подолання агресивної поведінки». Актуальність, обґрунтованість програми та її методологічні засади. Цільова група та фактори ризику. Мета та завдання програми, форми роботи, структура програми.

Тренінгові заняття. Об'єднання учасників в групи. Методика проведення занять. Особливості реалізації пробаційної програми «Подолання агресивної поведінки». Практична реалізація завдань тренінгової програми «Подолання агресивної поведінки».

Тема 9. Пробаційна програма для неповнолітніх та дорослих «Попередження вживання психоактивних речовин».

Загальні відомості про психоактивні речовини та наркотики. Види психоактивних речовин. Основні поняття та терміни. Ознаки вживання психоактивних речовин.

Сутність тренінгової програми «Попередження вживання психоактивних речовин». Актуальність, обґрунтованість програми та її методологічні засади. Цільова група та фактори ризику. Мета та завдання програми, форми роботи, структура програми.

Тренінгові заняття. Об'єднання учасників в групи. Методика проведення занять. Особливості реалізації пробаційної програми «Попередження вживання психоактивних речовин». Практична реалізація завдань тренінгової програми «Попередження вживання психоактивних речовин».

Тема 10. Пробаційна програма для неповнолітніх та дорослих «Формування життєвих навичок».

Успішне спілкування та співпраця. Види бар'єрів. Механізми сприйняття у міжособистісному спілкуванні. Формуванню в особистості людини просоціальних цінностей. Суб'єкти формування просоціальних цінностей. Якості просоціальної особистості. Сім'я як головний інститут виховання і соціалізації. Ефективні стосунки у сім'ї. Ефективні шляхи соціалізації. Освіта і працевлаштування, Цілепокладання та побудова життєвих планів на засадах загальноприйнятих цінностей.

Сутність тренінгової програми «Формування життєвих навичок». Актуальність, обґрунтованість програми та її методологічні засади. Цільова група та фактори ризику. Мета та завдання програми, форми роботи, структура програми. Модулі пробаційної програми («Успішне спілкування», «Сім'я та цінності», «Освіта та працевлаштування», «Цілепокладання та

побудова життєвих планів»).

Тренінгові заняття. Об'єднання учасників в групи. Методика проведення занять. Особливості реалізації пробаційної програми «Формування життєвих навичок». Практична реалізація завдань тренінгової програми «Формування життєвих навичок».

Тема 11. Методика визначення ефективності проходження пробаційних програм

Соціальні та гносеологічні умови проведення оцінки суб'єкта пробації.

Організація емпіричного дослідження знань, навичок та установок. Класифікація методів емпіричного дослідження особистості людини.

Інтерпретація результатів оцінки знань і навичок до і після проходження програми. Особливості обробки результатів. Проблема пояснення й узагальнення результатів дослідження. «Мета оцінки ефективності проходження пробаційних програм», Завдання оцінки ефективності проходження пробаційних програм».

Політика академічної доброчесності

Прослуховуючи цей курс, Ви погодились виконувати положення принципів академічної доброчесності:

- складати всі проміжні та фінальні завдання самостійно без допомоги сторонніх осіб;
- надавати для оцінювання лише результати власної роботи;
- не вдаватися до кроків, що можуть нечесно покращити ваші результати чи погіршити/покращити результати інших курсантів (студентів, слухачів);
- не публікувати відповіді на питання, що використовуються в рамках курсу для оцінювання знань курсантів (студентів, слухачів).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Зверєва І.Д., Соціальна робота в Україні: навч. посібник для вузів / за заг. ред. І.Д.Зверєвої, Г.М.Лактіонової; М-во освіти і науки України; Луганський держ. пед. ун-т ім. Т. Шевченка; Христ. дит. фонд.-2-е вид., переробл. і доп. Київ: Центр навч. літер., 2004. 256 с.

2. Курси з розвитку соціальних та життєвих навичок для ув'язнених: практичний базовий посібник для персоналу з підготовки до звільнення / Мартін Седдон, Алла Шуть. Рада Європи. 2017. 86 с.

3. Методики та інструменти роботи з неповнолітніми, які перебувають у конфлікті з законом : навч.-метод. посіб.: в 2 кн. / за заг. ред. Гейл Стідз, Тетяни Журавель. Кн.1. 285 с.

4. Методики та інструменти роботи з неповнолітніми, які перебувають у конфлікті з законом: навч.-метод. посіб.: в 2 кн. / за заг. ред. Гейл Сстідз, Тетяни Журавель. Кн.2. 280 с.
5. Максимова Н.Ю. Психологія девіантної поведінки: навч. посіб. Київ: Либідь, 2011. 520 с.
6. Медведєв В.С. Кримінальна психологія: підручник Київ: Атіка, 2004. 368 с.
7. Методичний посібник до пробаційної програми для дітей «Попередження вживання психоактивних речовин» / авт. – упоряд.: А. Карачевський. та ін. Київ. 2019. 167 с.
8. Методичний посібник до пробаційної програми для дорослих «Попередження вживання психоактивних речовин» / авт. – упоряд. А. Карачевський. та ін. Київ. 2019. 190 с.
9. Методичний посібник до пробаційної програми для дітей «Подолання агресивної поведінки» / авт. – упоряд. Л. Мельнік та ін. Київ. 2019. 130 с.
10. Методичний посібник до пробаційної програми для неповнолітніх «Зміна прокримінального мислення» / авт. – упоряд. Л. Мельнік та ін. Київ. 2019. 173 с.
11. Методичний посібник до пробаційної програми для дорослих «Зміна прокримінального мислення» / авт. – упоряд. Л. Мельнік та ін.. Київ. 2019. 160 с.
12. Методичний посібник до пробаційної програми для дорослих «Подолання агресивної поведінки» / авт. – упоряд. Л. Мельнік та ін.. Київ. 2019. 174 с.
13. Науково-практичний коментар до Закону України «Про пробацію» / за заг. ред. О. Л. Копиленка, Є. Ю. Бараша Київ : ФОП Кандиба Т. П., 2019. 114 с.
14. Основи професійної діяльності персоналу органу пробації : навч. посіб. для персоналу органу пробації / за заг. ред. Джеймса Седхема, Майкла Октігана. Київ : Білоцерковський центр підв. кваліф. Персоналу ДКВС України, 2017. 242 с.
15. Основи пенітенціарної психології: навч. посіб. / Н.П.Крейдун та ін. Харківський національний ун-т. Харків: б.в., 2007. 140 с.
16. Стідз Г., Солопова Л., Кочура О. Оцінка ризиків і потреб дітей в конфлікті з законом: Методичні рекомендації. 2014. 28 с.
17. Посібник для тренерів «Особливості проведення гендерно-орієнтованої роботи з неповнолітнім у конфлікті з законом» / упоряд. Айда-Джейн Греам. 2014. 133 с.
18. Про затвердження Пробаційної програми «Формування життєвих навичок» для повнолітніх суб'єктів пробації: наказ Міністерства юстиції України від 23.10.2019 року №3234/5. URL: <https://drive.google.com/file/d/1px7ZslvqxFLbb9XIQ1Yx0LIut6feqp-H/view>. (дата звернення: 29.08.2019).

19. Про затвердження Пробаційної програми «Формування життєвих навичок» для неповнолітніх суб'єктів пробації: наказ Міністерства юстиції України від 23.10.2019 року №3235/5. URL: https://drive.google.com/file/d/1KuR0y0_uSCMTFwscs8a2afQSa6fAmZSS/view. (дата звернення: 2.02.2020).

20. Про пробацію : Закон України від 05.02.2015 року № №160-VIII. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: [//zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19) (дата звернення: 20.02.2020).

21. Пробація України. Офіц. веб-сайт. URL: http://www.probation.gov.ua/?page_id=118. (дата звернення: 24.02.2020).

22. Про внесення зміни до Переліку заходів щодо реалізації пробаційних програм: наказ Міністерства юстиції України від 11.06.2019 року № 1739/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0611-19> (дата звернення: 24.02.2020).

23. Про затвердження Переліку заходів щодо реалізації пробаційних програм : наказ Міністерства юстиції України від 28.03.2018 року № 926/5. Дата оновлення: 12.07.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0483-18> (дата звернення: 24.02.2020).

24. Про затвердження положень про програми диференційованого виховного впливу на засуджених: наказ Міністерства юстиції України від 16.05.2016 року № 1418/5. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0727-16> (дата звернення: 20.02.2020).

25. Сучасність і перспективи пенітенціарної душпастирської опіки : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Київ : Ін-т крим.-викон. служби, 2016. 134 с.

26. Яковець І.С. Негативні наслідки для суб'єктів пробації у разі укладання угоди: проблеми практичного тлумачення. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2018. № 2. С.168–172.

27. Яковець І.С. Пробація: загальні підходи до визначення поняття та засади впровадження в Україні. *Scientific Journal «ScienceRise». Юридичні науки*. 2014. №2(2). С. 152–155.

28. Яковець І. С., Автухов К. А. Шлях впровадження та подальші перспективи інституту оцінки ризиків вчинення повторного правопорушення в Україні. *Право України*. 2019. №7. С. 152–162.

29. Яковець І. С., Лук'янченко Є. О. Ключові проблеми застосування суспільно корисних робіт як виду адміністративного стягнення. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 3(9). С.148–154.